וילך

א. אין דעם ציווי אויף מצות הקהל איז די התחלה „מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות"[1]. איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „מקץ שבע שנים" און איז מפרש: בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית[2] ולמה קורא[3] אותה שנת השמיטה[4] שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית[5].

ווי מען לערנט בפשטות[6], איז די שאלה וואס רש"י קומט פאר‌ענטפערן: לשון הכתוב איז „מקץ שבע שנים" דער סוף פון די זיבן יאר, פון דעם זיבעטן יאר[7], און אזוי איז אויך מובן פון לשון „במועד שנת השמיטה" אז דאס איז דער יאר פון שמיטה, און דערנאך איז דער פסוק מסיים „בחג הסוכות" וואס איז ניט אין (סוף פון) זיבעטן יאר:

איז רש"י מפרש אז „מקץ שבע שנים" דא מיינט „שנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית", דאס הייסט, אז „מקץ" מיינט טאקע „סוף", ווי רש"י טייטשט בר"פ מקץ „כל לשון קץ סוף הוא"[8], אבער עס מיינט נאכן סוף[9], נאך דעם ווי ס'ענדיקן זיך די ז' שנים, „שהיא שנה שמינית".

וויבאלד אבער אז פון דעם המשך הכתוב „במועד שנת השמיטה" איז משמע אז דאס מיינט אין שנת השמיטה, איז רש"י ממשיך „ולמה קורא אותה שנת השמיטה"? און פאר‌ענטפערט „שעדיין שביעית נוהגת בה כו'".

לפ"ז איז אבער ניט פארשטאנדיק:

א) רש"י האט געדארפט מעתיק זיין אויך די ווערטער „בחג הסוכות" (אדער עכ"פ זיי מרמז זיין מיט „וגו'"), וואס‌רום דאס איז דאך מעורר די שוועריקייט אין פסוק?

ב) אויב רש"י קומט מחדש זיין אז „מקץ שבע שנים" מיינט דא נאכדעם ווי ס'ענדיקן זיך די שבע שנים (ניט ווי מ'וואלט געלערנט בפשטות אז דאס מיינט בסוף שנת השבע), האט ער בלויז געדארפט זאגן „שהיא שנה שמינית" — פאר‌וואס דארף ער מקדים זיין „בשנה ראשונה של שמיטה"[10], וואס האט קיין שייכות ניט צו מפרש זיין דעם לשון „מקץ", און גיט בכלל גארניט צו אין הבנת הכתוב[11], לכאורה?

---

1) לא, יו"ד.

2) כ"ה בדפוסים לפנינו ובדפוס ראשון „היא בשמינית". ובדפוס ב' ובב' כת"י רש"י (שתח"י) „בשמינית". וברוב כת"י רש"י (שתח"י) הוא „בשנה (ה)ראשונה של שמיטה" והשאר ליתא.

3) בדפוס שני „קרא".

4) בדפוס ראשון מוסיף כאן „והיא שמינית ולא (אלא?) לפי שעדיין כו'".

5) תיבות „היוצא למוצאי שביעית" ליתא בדפוס שני.

6) ראה דבק טוב, באר יצחק.

7) ראה טוטה מא, סע"א: ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א בסוף שמיטה, ובפרש"י (ד"ה בסוף שמיטה): קודם ר"ה של שמינית דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע.

8) ראה רא"ם כאן.

9) ראה באורוכה רמב"ן ראה טו, א.

10) ובדפוס ראשון התחלת פרש"י היא „מקץ שבע שנים של שנת השמיטה בשנה הראשונה של שמיטה".

11) ברע"ב ר"פ מקץ: וכן מה שאמר בפ' וילך מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות ר"ל בסוף השביעית . . לי' יום אחר השמיטה נחשב מן השמיטה. אבל לשון רש"י בתחלת לשונו „בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית" מדגיש להיפך. וראה לקמן בפנים סעיף ב.

און ווי מען געפינט טאקע אין משנה וגמרא[12], אז מ'רופט דעם זמן פון הקהל „בשמיני", „בשמינית", עס ווערט אבער ניט געזאגט אויף דעם אז דאס איז „שנה ראשונה של שמיטה".

ב. לכאורה וואלט מען געקענט פארענטפערן (עכ"פ די צווייטע שאלה הנ"ל), אז רש"י קומט דא מחדש זיין אז אנדער פירוש סיי אין „מקץ" סיי אין „שבע שנים" (ובדרך ממילא — אויך שולל נאך א פירוש וואס מ'וואלט גע־קענט לערנען אין פסוק):

קס"ד צו זאגן — „מקץ" פירושו „סוף", און דאס מיינט דעם (גאנצן) זיבעטן יאר, וועלכער איז דער „מקץ" פון דער תקופה פון שבע שנים[13], אז צום סוף פון „זיבן יאר תקופה" (היינו — דער גאנצער זיבעטער יאר), וואס איז „מועד שנת השמיטה", אין דעם זמן פון חג הסוכות פון זיבעטן יאר זאל זיין „הקהל גו'".

איז רש"י שולל דאס ומפרש אז „מקץ שבע שנים" דא איז א יוצא מן הכלל, דא מיינט עס ניט „סוף", נאר — „התחלה"[14] (ע"ד ווי מען געפינט בכמה מפרשי התורה[15] — בפי' מקץ) „שנה ראשונה של שמיטה" — דער אנפאנג פון זיבן יאר הבאות[16].

לפ"ז איז אבער ניט פארשטאנדיק לאידך: וואס רש"י איז מוסיף „שהיא שנה שמינית" — זי איז א המשך פון דער פריערדיקער שמיטה.

ועוד ועיקר: אויב רש"י קומט מחדש זיין אין די ווערטער „מקץ שבע שנים", אז עס איז אנדערש ווי פירושו בכל מקום, וואלט ער עס געדארפט זאגן א) בלשון חידוש אז ס'איז ניט ווי דער כלל וואס ער אליין זאגט „כל לשון קץ סוף הוא", און ברענגען א ראי' צו דעם פירוש. ב) עס האט געדארפט שטיין אלס טייטש פון די ווערטער „מקץ שבע שנים — שנה ראשונה של שמיטה".

פון לשון רש"י „בשנה ראשונה של שמיטה"[17] איז משמע, אז ניט ער קומט אפטייטשן דעם ווארט „מקץ (שבע שנים)", נאר — זאגן און מפרט זיין אין וועלכן זמן דאס איז — „בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית"[18].

---

12) סוטה שם.

13) ע"ד פרש"י בא י', כב.

14) כי ל' מקץ הוא מלשון קצה שיתכן גם על התחלה שהוא קצה הראשון. או „כי גם לפעמים הקץ הראשון מהענין יקרא קץ כי הוא סופו מהקצה ההוא" (חידושי ופירושי מהרי"ק ר"פ מקץ). וראה בכ"ז בהנסמן בהערה הבאה.

15) ראב"ע כאן, ובפ' ראה טו, א'. אלא שלדעתו פירושו — תחלת שנת השמיטה. ראה גם פירושו בשמות כ, ח ופירושו כאן בפסוק יב. וכן מפורש באברבנאל כאן. וראה רמב"ן פ' ראה שם בארוכה. ראים (וגו"א) ר"פ מקץ. וראה פסיקתא זוטרתא כאן.

16) והטעם שאינו מפרש ש„מקץ שבע שנים" קאי על כל השנה — י"ל כי אינו מסתבר שהכתוב יקרא כן את כל השנה משום פעולה חד פעמית שבתחלת השנה. משא"כ ב„מקץ שבע שנים תעשה שמיטה" להפי' שקאי על כל השנה, שמדובר בשמיטת קרקעות שזהו בכל השנה, ראה רמב"ן שם.

ואי"ז שייך למ"ש רש"י (בהר כה, יו"ד): יובל הוא, שנה זו מובדלת משאר שני' בנקיבת שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר (אף שגם זה הוא פעולה א' בתחילת השנה), כי שם הרי"ז בנוגע לנקיבת שם• (ובשעת התקיעה נקרא, ובמילא — נשאר כן ונקבע השם), משא"כ בנדו"ד שהמדובר בפי' הכתוב „מקץ שבע שנים". ועצ"ע.

17) ופשיטא לפי הגירסא בדפוס ראשון שמפרש „מקץ שבע שנים של שנת השמיטה" ורק אח"כ כותב „בשנה ראשונה של שמיטה".

18) לכאורה יש לומר שרש"י מפרש הכתוב ע"ד

•) וכ"פ הרד"ק (בספר השרשים ערך קצץ) ב„מקץ שבע שנים" דראה שם. וברמב"ן ראה שם „וכן אמרו המדקדקים כולם". וראה ספר זכרון ר"פ מקץ.

•) ועד"ז נתבאר טעם שיש לקרות את כל השנה „שנת הקהל" — ראה שיחת ש"פ ואתחנן תשמ"א (לקו"ש חל"ד ע' 329 בהערה).

אויך דאַרף מען פֿאַרשטיין בכלל: וואָס איז דאָ נוגע אַז דאָס איז „(מועד) שנת השמיטה, שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית" —

דעם איסור בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ווייס מען שוין (לויט איין דיעה) פון פריער בפרש"י אויף „בחריש ובקציר תשבות"[19]; ובכל אופן האָט דאָך דאָס קיין שייכות ניט לציווי פון הקהל צו זאַגן דיני שביעית, אַז דער מאַלט זיינען נאָך נוהג כמה דינים פון שביעית.

ג. דער ביאור בזה:

רש"י דאַרף ניט מפרש זיין דעם טייטש פון „מקץ", ווייל ער האָט שוין מפרש געווען, כנ"ל, אַז „כל לשון קץ סוף הוא", ובמילא מובן, אַז בכל מקום איז פירושו ווי דאַרטן ביי „ויהי מקץ"[20], אַז אויך דאָ איז דער פירוש — לאחר[21] די שבע שנים[22].

רש"י קומט אָבער מבאר זיין דאָ אַ שאלה כללית אין דעם זמן פון מצות הקהל

[וכמדובר כמה פעמים, אַז בכ"מ פאַרענטפערט רש"י אַן ענין כללי אין דער פרשה גלייך בתחלת הענין. כאָטש די שאלה ווערט ערשט לויט די ווייטערדיקע פסוקים — וויבאַלד אַז דאָס איז די פסוקים פון דער פרשה, און דאָס איז אַן ענין כללי (נוגע צו אַלע פסוקים), איז ער דאָס מסביר תיכף בתחלת הענין].

ובהקדים: אויך בפשוטו של מקרא — זעט מען אַז אין מצות התורה זיינען פאַראַן מצות וואָס האָבן אַ טעם און עס זיינען דאָ חוקים וואָס האָבן ניט קיין טעם: צווישן די מצות וואָס האָבן אַ טעם (צי תורה איז מפרש זייער טעם, אַדער דער טעם איז מובן מעצמו), זיינען פאַראַן מצות וואָס אויך זייערע פרטים האָבן אַ טעם, און מצות וואָס זייערע פרטים האָבן (ע"ד הפשט) ניט קיין טעם[23].

במצות הקהל איז מפורש בפסוק דער טעם ומכוון המצוה — „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א גו"[24] [און אַזוי זיינען אויך מובן די טעמי הפרטים וואָס די תורה זאָגט: בבוא כל ישראל לראות את פני ה"א במקום אשר יבחר[25] — דעמאָלט איז גרינגער מקהיל זיין אַלע אידן, און אַזוי אויך דער „מקום אשר יבחר", איז מער מתאים אויף פועל'ן „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו גו"].

מ"ש בגמרא („דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה" — ראה פרש"י שם), והיינו שהי' אפשר לפרש שהציווי דמשה הי' דמקץ שבע שנים לכניסתם לארץ אז יעשו הקהל, ואי"ז מצוה לדורות (ראה עד"ז בלקו"ש חי"ט ע' 323 בביאור פרש"י בפסוק יא). ולשלול זה מפרש רש"י „בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית" (ובפרט לפי הגירסא בדפוס ראשון כנ"ל). והיינו שהוא מצוה לדורות, בשנה ראשונה של שמיטה. אבל לפי"ז: א) אינו מובן האריכות בפרש"י ב) הוצרך רש"י להעתיק מהכתוב גם התיבות „שנת השמיטה".

19) תשא לד, כא.

20) ראה גם גו"א ודקדוקי רש"י (מירא דכיא) שם. ובכמה מפרשי רש"י שם. לקו"ש חי"ה ע' 196 ואילך. ובהערות שם.

21) ראה פרש"י בכתוב דלפני „ויהי מקץ" — „אסור שתי שנים".

22) ראה רמב"ן ראה שם. בחיי כאן. וגם בראה שם „מקץ שבע שנים תעשה שמיטה" לא פרש"י אם הסוף מכלל השבע כי מובן הוא מפירושו שצ"ל שבע שנים שלימות. ולשון „מקצה שלש שנים" (שם יד, כח) — ראה פרש"י תבוא כו, יב.

23) ראה גם ע"ד החקירה והחסידות מו"נ חי"ג פכ"ו. אגה"ק סי"ט (קכח, א).

24) לא, יב.

25) לא, יא.

לפ"ז פאדערט זיך א ביאור וואס די תורה זאגט אז דער זמן (המתאים) איז „מקץ שבע שנים": צו מעורר זיין אויף טאן א זאך, ובפרט אויף יראת ה', וואס דאס איז דער מכוון אין מצות הקהל, דארף עס זיין ניט בסיום פון א תקופה, נאר אין דער התחלה פון א תקופה.

איז רש"י מפרש אז אין הכי נמי — דאס מיינט טאקע „בשנה ראשונה של שמיטה".

לפ"ז איז אבער ניט מובן פארוואס שטייט אין פסוק „מקץ שבע שנים", וואס דאס איז מדגיש אז דאס קומט אלס א סוף (והמשך) פון די שבע שנים — זאגט רש"י „שהיא שנה שמינית": דא איז נוגע אויך דער ענין וואס זי איז די שנה השמינית, דער יאר וואס קומט נאך שנה שביעית וועלכע איז א שנת שמיטה.

ד. די הסברה בזה:

בשנת השמיטה, ווען „שבת שבתון יהי' לארץ . . שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור"[26], איז פאר־שטאנדיק אויך אין פשוטו של מקרא, אז דעמאלט, זייענדיק פנוי פון עבודת האדמה וואס דאס איז געווען (דער עיקר פון) זייער באשעפטיגונג[27], האבן אידן (מער — ובעיקר) זיך אפגעגעבן מיט לימוד התורה, וואס האט גע־בראכט צו יראת ה' ושמירת המצות[28].

ועפ"ז איז מובן דער קשר צווישן מצות הקהל (וואס איז „בשנה ראשונה של שמיטה") און שנת השמיטה (שלפנ"ז): ווען מ'דארף אנהויבן די „שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך"[29] איז דעם ערשטן יאר פון שמיטה, דארף מען האבן א ספעציעלע התעוררות וואס זאל פועל זיין אויף די וויטערדיקע זעקס יאר, אז (אויך) דעמאלט זאל זיין „ויראו את ה"א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"[30] —

און דאס פועל'ט מען דורך דער־מאנען זיך אויף דער שנת השמיטה, ווען מ'האט זיך אפגעגעבן אין לימוד התורה כו' און זיך אנגעוואפט מיט יראת ה'. דער תוכן פון מצות הקהל איז, צו פארזעצן און שטארקן די התעוררות פון דעם שמיטה־יאר אויך אין די זעקס נאכ־קומענדיקע יאר, ווען מ'איז פארנומען אין עבודת האדמה.

און דאס דייטעט אן רש"י מיט זיין אנ־רופן דעם יאר — „שהיא שנה שמינית": דער ערשטער פון די זעקס יאר, דארף זיין (ניט בלויז א התחלה פון דער נייער שמיטה „שנה ראשונה של שמיטה", נאר אויך) א המשך פון דעם פריערדיקן יאר. דאס איז אן אכטער יאר וואס קומט נאך דעם שנה השביעית.

ה. עפ"ז ווערט מען אויך פארשטיין דעם ענין פון „קורא אותה שנת השמיטה שעדיין שביעית נוהגת בה כו'", — וואס איז, כנ"ל, לכאורה ניט מובן פארוואס דער פסוק (אין פ' הקהל) דארף מודיע זיין ש„עדיין שביעית כו'" — דאס איז ניט סתם א (זייטיקער) סימן אויפן יאר (וואס האט אבער קיין שייכות ניט צום תוכן פון מצות הקהל):

צו פארזעצן די התעוררות פון דעם פריערדיקן שמיטה יאר, איז דער פסוק מדגיש, אז אויך דער אכטער יאר איז

26) בהר כה, ד־ה.

27) כמובן בכ"מ בפשוטו של מקרא — ראה ר"פ בחוקותי ועוד.

28) ראה ספורנו שם, ד. אברבנאל כאן — לפירושו דהקהל היא בתחלת שנה השביעית. ראב"ע שמות שם. ועוד.

29) בהר שם, ג.

30) פרשתנו לא, יב.

„שנת השמיטה", ווייל „עדיין שביעית נוהגת בה": ניט נאָר איז אין דער התחלה פון „שנה ראשונה של שמיטה" דאָ דער זכרון און די התעוררות פון דעם פריערדיקן שמיטה יאָר, נאָר מ'האָט אויך שמיטה בפועל (אין דעם „קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית"), ובמילא — נאָך פרייע צייט אויף לימוד התורה וכו'.

ו. מענינים מופלאים ע"ד ההלכה וואָס מ'קען אַרויסנעמען פון דעם פרש"י:

אין דעם וואָס די מצוה פון הקהל איז „מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה", אַז דאָס איז דער יאָר נאָך שמיטה, קען מען קלערן צי דאָס איז בלויז אַ סימן אין וועלכן יאָר מ'דאַרף מקיים זיין מצות הקהל — בשמינית, אין דעם יאָר נאָך שמיטה[31], אָדער — ס'איז תלוי אין (דעם קיום פון) מצות שמיטה.

די נפק"מ דערפון[32] בפועל קומט אַרויס בזמן בית שני, לויט די דיעות אַז דעמאָלט איז מצות שמיטה געווען נאָר מדרבנן: לויט דער ערשטער סברא, אַז ס'איז בלויז אַ סימן וועמ'דאַרף מקיים זיין מצות הקהל, איז מובן, אַז אויך דעמאָלט איז מען געווען מחוייב במצות הקהל מה"ת: און לויט דער צווייטער סברא, איז מען דעמאָלט געווען פטור מה"ת.

ע"פ הנ"ל אין הסברת לשון רש"י (ובפרט סיום לשונו „ולמה קורא אותה שנת השמיטה שעדיין שביעית נוהגת בה כו'"), אַז דאָס איז אַ המשך פון דעם קיום מצות שמיטה בשנת השביעית, קומט אויס, אַז מצות הקהל איז תלוי אין דעם קיום מצות שמיטה מה"ת.

[דאָס איז אָבער ניט מוכרח. מ'קען זאָגן, אַז אויב נאָר מ'איז מקיים מצות שמיטה בשנת השבע, אפילו נאָר מדרבנן, וויבאַלד אַז לפועל איז מען שובת מעבודת האדמה, הייסט עס לגבי מצות הקהל מה"ת — אַ שנת השמיטה ער אַקערט ניט וכו', און מ'איז אויך דעמאָלט מחוייב אין מצות הקהל[33].

וע"ד ווי מ'גיט אַ קנין מדרבנן העלפט אויף ענינים מה"ת[34]].

ז. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין (בפנימיות הענינים):

דער תוכן פון שנת השמיטה, וועל־כער איז מפורש בתורה (שבכתב), איז (ניט דאָס וואָס אידן וועלן במשך דעם יאָר (וועמ'איז פנוי פון עבודת האדמה) זיך פאַרנעמען מערער מיט לימוד התורה כו', נאָר) — „שבת שבתון יהי' לארץ גו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור":

און דאָס פועל'ט אויך אין די שפעטערדיקע „שש שנים" וועמ „תזרע שדך" און „תזמור כרמך", ווייל מיט קיום מצות שמיטה ווייס אַ איד און באַ־ווייזט בפועל אַז „אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל"[35], אַז דער אויבערשטער איז דער בעה"ב

31) כדמשמע לכאורה מפשטות לשון רש"י סוטה שם „כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה כו'".

32) ראה בכ"ז אנציקלופדי' תלמודית ערך הקהל. וש"נ.

33) ראה עד"ז לקו"ש ח"א ע' 271 ואילך ד"ל דספה"ע דרבנן בתחלת ימי הספירה מהני לחיבו בספה"ע מדאורייתא לאחרי זה, כי לאחר שישנה למציאות הספירה מצד המצוה דרבנן, הרי"ז מועיל לדאורייתא. וראה לקו"ש ח"ח ע' 54 ואילך. לקו"ש חה"ש תנש"א. סה"ש תנש"א ח"א ע' 452 ואילך.

34) ראה הדעות בזה: פס"ד להצ"צ חאו"ח סתמ"ח ס"ג, בספרים שנסמנו בשד"ח כללים מערכת הקו"ף כלל ח"י. ועוד.

35) חינוך מצוה שכח. וראה חינוך מצוה פד.

אויף זיין שדה און אויף אלץ וואס איז דא איז וועלט (כמבואר באריכה איז מפרשי טעמי המצות[36], און דערפאר איז זיין „תזרע" און „תזמור" איז די „שש שנים" בהתאם צום רצון השם, דער רצון פונעם בעה"ב פון דער וועלט.

און וויבאלד די תורה איז מדגיש אז מצות הקהל איז „במועד שנת השמיטה" — וכנ"ל, אז הקהל איז א פארזעצונג פון (דער התעוררות פון) שנת השמיטה, ווי דאס קומט אין „שנה שמינית" — דארף מען זאגן, אז אויך די התעוררות פון שמיטה ווערט נמשך אין די שש שנים דורך דער התעוררות פון הקהל —

דארף מען פארשטיין: וואו געפינט מען אין הקהל א התעוררות אויף דעם ענין?

ויש לומר, אז דאס איז פארבונדן מיט די פרשיות בתורה וואס דער מלך לייענט בהקהל, ווי די משנה[37] רעכנט זיי אויס (לגירסת רש"י[38]): מתחלת אלה הדברים עד שמע ושמע[39] והי' אם שמוע[40] עשר תעשר[41] כי תכלה לעשר[42] ברכות וקללות[43] און פרשת המלך אשימה עלי מלך[44].

ח. דער ביאור בזה:

מצות שמיטה טיילט זיך, בכללות, אין דריי ענינים:

א) שביתת האדם[45] — דער איסור אויפן אדם צו פארנעמען זיך מיט עבודת האדמה[46] אפגעבן זיך אינגאנצן מיט לימוד וכו', כנ"ל.

ב) שביתת הארץ — „ושבתה הארץ שבת לה'"[47]: וויבאלד די ארץ איז דאן שובת פון אלע עבודות, עס ווערט דעם יאר ניט געטאן קיין עבודת האדמה, איז עס בא ארץ גופא אן ענין פון „שבת לה'".

ג) די פירות וואס וואקסן אויס בשנת השמיטה זיינען הפקר לכל, דער בעה"ב פון שדה טאר זיי ניט האלטן אלס א זאך וואס באלאנגט צו אים[48].

דער מכוון כללי ועיקרי פון מצות שמיטה איז, כנ"ל, צו באווייזן ווי „הכל ברשות אדון הכל" — איז י"ל אז אין יעדער פון די דריי ענינים הנ"ל דריקט זיך אויס א באזונדער פרט אין דער „בעלות" פון אויבערשטן[49], כדלקמן.

ט. דער ענין פון שביתת האדם איז מדגיש די „בעלות" ואדנות פון דעם אויבערשטן אויפן אדם — „אני נבראתי

36) ראה גם רמב"ן בהר כה, ב. אברבנאל ר"פ בהר.

37) סוטה שם.

38) סוטה שם. וראה גירסת הירושלמי במשנה שם. רמב"ם בפיה"מ שם. הל' חגיגה פ"ג ה"ג. לח"מ שם.

39) ואתחנן ו, ד־ט.

40) עקב יא, יג־כא.

41) ראה יד, כב־כז.

42) תבוא כו, יב־טו.

43) שם כח, א־סט.

44) שופטים יז, יד־כ.

45) המ"ע „בחריש ובקציר תשבות" „לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן" (לשון הרמב"ם ריש הל' שמיטה ויובל. ועד"ז בסהמ"צ ובמנין המצות מ"ע קלה).

46) הלאוין שבו „שדך לא תזרע גו'" „שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו" (לשון הרמב"ם בהכותרת להל' שמיטה ויובל מצוה ב. וראה סהמ"צ ומנין המצות מל"ת רכ ואילך).

47) בהר כה, ב. „שבת שבתון יהי' לארץ", „שנת שבתון יהי' לארץ" (שם, ד־ה). ובלשון הרמב"ם (בהכותרת להל' שמיטה ויובל מ"ע א) „שתשבות הארץ בשביעית". וראה השקו"ט בכל הנ"ל לקו"ש חי"ז ע' 286. ושו"נ.

48) וראה לקו"ש שם ע' 287 ואילך. ושו"נ.

49) ראה לקו"ש ח"ט ע' 476 ואילך.

לשמש את קוני"[50]:

אז א איד פארנעמט זיך מיט עניני העולם איז ער עלול בשעת מעשה צו פארגעסן אויף תכלית בריאתו, אז ער איז אן עבד ה', און זיין רצון און עבודה דארף זיין צו ווערן דבוק צום אויבערשטן.

האט דער אויבערשטער נאך יעדע זעקס יאר געגעבן איין יאר, וועלן א איד דארף זיך אפשיידן פון עניני העולם און זיך אפגעבן אינגאנצן מיט עבודה רוחנית (אין וועלכער עס איז ניכר בגלוי זיין דביקות בה'); און דאס גיט א איד כח, אז ווען עס קומט דערנאך "שש שנים תזרע שדך וגו'" זאל ער פילן, אז אויך די התעסקות איז אן ענין פון עבודת ה', "לשמש את קוני" — ער טוט עס לשם שמים[51], ביז "בכל דרכיך דעהו"[52].

שביתת הארץ איז מדגיש די בעלות פון אויבערשטן — אויף דער ארץ כולל — איר טבע (וחוקי הטבע בכלל), ווי דער פסוק זאגט[53] "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים":

ע"פ חוקי הטבע איז די צמיחה און וואוקס פון דער תבואה תלוי אין דעם פריעדדיקן אקערן און זייען; באווייזט דער אויבערשטער אין שנת השמיטה, אז דאס וואס די ערד מאכט וואקסן תבואה און פירות איז עס "לא בכחה וסגולתה"[54], און עפ"ז איז עס אפ־

50) קדושין בסופה.

51) אבות פ"ב מי"ב.

52) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

53) בהר כה, כ־כא.

54) חינוך מצוה סד. בחינוך כתב זה בהמצוה הענגיק אין חרישה וזריעה, נאר "הוא הנותן לך כח לעשות חיל": און ווען דער אויבערשטער וויל, וואקסט תבואה שלא ע"פ חוקי הטבע, ביז אז די זריעה פון איין יאר, שנה הששית, ווערט (למעלה מהטבע) געגוג אויף דריי יאר — "ועשת את התבואה לשלש השנים".

און פון דעם נעמט מען די הכרה און הרגש אויך אין די שש שנים ווען מ'איז חורש וזורע, אז די תבואה וואס וואקסט בא אים אין שדה איז באמת ניט מצד דער חרישה וזריעה, נאר מצד ברכת ה'[55].

יו"ד. דער דריטער ענין אין שמיטה — וואס פירות שביעית זיינען הפקר — ברענגט ארויס ווי דער אויבערשטער איז דער בעה"ב אויף נכסי האדם. אויך נאך דעם וואס דער אויבערשטער בענטשט א איד מיט נכסים, פאר־בלייבן זיי אין דעם אויבערשטנ'ס בעלות ורשות.

מ'קען דאך טראכטן: הן אמת אז נאר דער אויבערשטער גיט די ברכה און כח אז די תבואה זאל וואקסן (און ניט זיין חרישה וזריעה, אדער "סגולת" הארץ), אבער נאך דעם ווי דער אויבערשטער האט אים געגעבן די ברכה, און די תבואה איז אויסגעוואקסן און איז ביי

"והשביעית תשמטנה" — "להפקיר כל מה שתוציא הארץ", "לכן ציוה ב"ה להפקיר כ"מ שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביתה בה כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה לא בכחה וסגולתה כי יש להם אדון על אדונים". אבל ע"י"ש לפנ"ז: ומצוה זו שהיא להפקיר כל פירות" ומצוה אחרת שציונו הא־ל לשבות בה כו' קשר אחד להם. ובמצוה שכו "שמיטת קרקעות" כ' "שורש מצוה זו כו' כתוב בס' אם כסף תלוה מצוה סד וקחנו משם".

55) להעיר ממשנ"ת כמ"ם (לקו"ש ח"א ע' 216. ועוד) בפי' הירושלמי (הובא בתוד"ה אמונת שבת לא, א) שמאמין בחיי העולמים וזורע.

אים, האָט דאָך דער אויבערשטער אָפּגעגעבן די תבואה לרשותו.

אמת טאַקע, אַז וויבאַלד „אני (לא[56]) נבראתי (אלא[56]) לשמש את קוני", און דעריבער איז קלאָר, אַז אויך אַלץ וואָס אַ איד פאַרמאָגט דאַרף אויסגענוצט ווערן „לשמש את קוני" (דורך נוצן עס אין עניני קדושה, אָדער „(כל מעשיך) לשם שמים" כנ"ל) — אעפ"כ איז פאָרט דאָ אַן אָרט פאַר אַ הרגש, אַז די נכסים באַלאַנגען צו אים, נאָר ער איז מחליט און נוצט זיי בהתאם צום רצון השם.

לערנט דער דריטער ענין פון שביעית, אַז אַ איד האָט ניט קיין (אייגענע) בעלות אויף זיינע נכסים — און דאָס דריקט זיך אויס אין דעם וואָס איין מאָל אין זיבן יאָר זאָגט אַן תורה, אַז אַלע פירות וועלכע זיינען אויסגע־וואַקסן ביי אים אין פעלד, זיינען הפקר לכל[49]:

דאָס דערמאָנט, אַז אויך אין די שש שנים ווען ער מעג האַלטן די פירות פאַר זיך, איז עס ניט ווייל זיי געהערן אים (צו טאָן מיט זיי וואָס ער וויל), נאָר זיי זיינען דעם אויבערשטנ'ס נכסים וועלכע זיינען אים געגעבן געוואָרן (בפקדון.?), אַז ער זאָל זיין דעם אויבערשטנ'ס שליח צו דורכפירן מיט זיי דאָס וואָס דער אויבערשטער וויל.

יא. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין די שייכות פון מצות הקהל אויך צו פרטי מצות שמיטה[57] —

דער תוכן פון די דריי ענינים הנ"ל

[שביתת האדם, שביתת הארץ און דאָס וואָס פירות שביעית זיינען הפקר לכל — וואָס דריקן אויס די „בעלות" של הקב"ה אויפן אדם, ארץ (וחוקי הטבע) און נכסי האדם]

איז דער (חלק ה)תוכן פון די פרשיות וועלכע מען לייענט בהקהל: פרשת שמע[58], והי' אם שמוע, און „עשר תעשר" „כי תכלה לעשר":

אין פרשת שמע רעדט זיך וועגן דער עבודה רוחנית פון אַ אידן — קבלת עול מלכות שמים[53], לימוד התורה, קיום המצות (תפלין ומזוזה), וואָס דאָס איז בהתאם צום ערשטן ענין הנ"ל אין שמיטה — שביתת האדם, כדי ער זאָל קענען זיין פנוי אויף צו אָפּגעבן זיך מיט ענינים רוחניים, כנ"ל.

אין פרשת והי' אם שמוע רעדט זיך ווי דורך „שמוע תשמעו גו'" איז — „ונתתי מטר ארצכם בעתו גו' ואספת דגנך גו'" (און אויב ח"ו „וסרתם גו'", איז — „ולא יהי' גו' והאדמה לא תתן גו'"). דאָס איז מדגיש ווי דער אויבערשטער איז דער בעל הבית אויף חוקי הטבע, און דערפאַר איז די גשמיות פון אַ אידן, „ואספת דגנך גו'", אָפּהענגיק (ניט אין חרישה וזריעה של האדם, נאָר) אין „שמוע תשמעו אל מצותי", אין אויס־

---

56) כ"ה ביל"ש ירמי' רמז רעו.

57) וי"ל שזהו גם טעם נוסף ע"ז שמצות הקהל נאמרה בסוף זמן היותם במדבר ולפני כניסתם לא"י, כי החילוק דשנת השמיטה (שבת לה') להשש שנים שלאחרי', הוא בדוגמת החילוק בין מצב בנ"י במדבר שהי' להם לחם מן השמים בלי שום עבודה ויגיעה (ולא הי' מקום לטעות הנ"ל), למצב בנ"י בא"י שהותחל הסדר דעבודת אדמה כו'. וראה לקו"ש חט"ז ע' 176 ואילך.

58) אלא שקורא „מתחילת אלה הדברים" — דברי תוכחה שהוא כעין הקדמה כללית שיוקבע בלבם תוכן הפרשיות שקורא לאח"ז. ולהעיר שלדעת רבי (תוספתא סוטה פ"ז, ט) לא הי' צריך להתחיל מראש הספר אלא שמע והי' אם שמוע עשר תעשר וכי תכלה לעשר ופרשת המלך עד שגומר את כולה.

59) פרש"י סוטה שם.

פאלגן דעם אויבערשטנ׳ס רצון[60].

און די פרשיות „עשר תעשר", „כי תכלה לעשר" זיינען מדגיש, ווי די נכסים פון א אידן זיינען ביי אים ווי א פקדון פון דעם אויבערשטן[61] און דער אדם איז אויף זיי ניט קיין בעה״ב: וואס דאס דריקט זיך אויס אין דעם וואס א חלק פון זיינע נכסים מוז ער אוועק־געבן (א צווייטן אידן)[62] — „מתנות עניים" און „הפרשת תרומות ומעש־רות"[59]: בדוגמא צו פירות שביעית וועלכע זיינען הפקר לכל[63].

און דערפאר איז מען דערנאך מסיים מיט דער קריאה פון פרשת המלך[64] (און אויך די קריאה פון אלע פרשיות הנ״ל איז דורכן מלך) — ווייל די אמת׳ע הכרה ווי דער אדם וכל אשר לו און די גאנצע בריאה זיינען ניט קיין מציאות פאר זיך, נאר אלץ געהערט צו דעם אויבערשטן, ווערט אויפגעטאן דורך דעם מלך. וואס תפקידו העיקרי פונעם מלך איז צו ממשיך זיין צו (און — איז) אידן דעם ענין פון קבלת עול מלכות שמים און יראת ה׳, ביז צום הרגש פון אמת׳ן ביטול (וואס גיט ניט קיין ארט פאר א מציאות חוץ פון

60) בפרש״י שם „והי׳ אם שמוע קבלת עול מצות".

61) ראה ד״ה א״ר שמואל בר נחמני תר״ץ פ״ב. לקו״ש חי״ז ס״ע 229 ואילך. וש״נ.

62) ראה חינוך מצוה סו: שנעשינו שלוחים לו לזכותינו.

63) ולכן לאח״ז דוקא קורא „ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה" (ל׳ רש״י סוטה שם), כי לאחרי שנקבע בדעת האדם דהוא וכל אשר לו שייך להקב״ה, אז מקבל התורה באופן של ברית, שנעשו דבר אחד.

64) ועפ״ז מובן הסדר לגירסת ופי׳ רש״י (סוטה שם) דקורא פרשת המלך לבסוף.

אויבערשטן), ווי דער צ״צ איז דאס מבאר בארוכה[65].

יב. דאס איז אויך דער ביאור פנימי׳ וואס דער דין פון „עדיין שביעית נוהגת בה" (אין שנה שמינית) איז דוקא אין דעם „קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית":

די הכרה (וואס מ׳נעמט ארויס פון שביתת הארץ) אז דער אויבערשטער איז בעה״ב אויף ארץ (וחוקי הטבע), איז סיי ווי דא אין „שנה השמינית", ווייל מ׳עסט נאך (און דער חיות האוכל איז) פון דער תבואה וואס איז געזייט געוואקסן בשנה הששית ווי דער פסוק זאגט[66] „וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית" — מען זעט אין איר בגלוי ברכת השם (לויט טבע הארץ קען זי ניט זיין בשנה השמינית),

כדי אז מ׳זאל אויך האבן (אין דער שנה השמינית גופא) די הכרה, אז דער אדם וכל אשר לו געהערט צום אויבערשטן, איז דא דער צווייטער ענין אין שנה השמינית, אז „עדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית" — אז אויך אין שנה השמינית איז דער אדם ניט קיין בעה״ב אויף דעם קציר (וואס איז פון זיין שדה), ובמילא איז ער מרגיש ומכיר ווי דאס געהערט דעם אויבערשטן.

ובמילא, בשעת ס׳איז דער זמן ווען עס פילט זיך א מעין פון תוכן ענין השמיטה, הן אין דעם וואס מ׳זעט אז אויך דאן שפייזט דער אויבערשטער דעם מענטשן, הן אין דעם וואס דער מענטש פילט אז ער איז ניט א מציאות

65) סהמ״צ מצות מינוי מלך. ועי״ש פ״ג.

66) בהר כה, כב.

פאר זיך, ווייל אין זיין אייגענעם שדה איז אים ניט דערלויבט געוואָרן צו פירן זיך ווי א בעה"ב —

איז דעמאָלט די פאסיקע צייט אז די קריאת הפרשיות פון הקהל דורכן מלך זאל האבן א פנימית'דיקע ווירקונג אויף די וויטערדיקע שש שנים,

ביז אז — „ולמדו ליראה את ה"א כל הימים אשר אתם חיים על האדמה"[67].

(משיחות ש"פ (נצבים) וילך תשל"ב ותש"מ, שמחת בית השואבה תשי"ג)

---

67) פרשתנו לא, יג. וראה לקו"ש חי"ט ע' 369.